

PROJEKT NAKI II „KRAMÁŘSKÉ PÍSNĚ V BRNĚNSKÝCH HISTORICKÝCH FONDECH“

Jitka MACHOVÁ

Abstract

The broadside ballads are important segment of cultural heritage. This paper aims at synthetic presentation of the outcomes of the project “*Broadside Ballads in the Historical Collections in Brno*”. Generally, it aimed at preservation, registration, accessibility and presentation of these neglected historical sources. We worked with broadside ballads from the 17th to 19th centuries preserved at Moravian Library in Brno, the Brno collection of the Ethnological Institute of the Czech Academy of Sciences and the collection of the Ethnographic Institute of the Moravian Museum. The main outputs of the project included the methodology on creating bibliographic records, an interactive map that shows geographical distribution of the origin of individual items. Moreover, there were held two exhibitions accompanied with catalogues and several monographs published as well as an international conference and a workshop were organized. They underlined the interdisciplinary aspects and interregional impact of the researched broadside ballads fund.

Keywords: Broadside ballads, cultural heritage, interdisciplinary research, project results

Abstrakt

Kramářské písně jsou významnou součástí kulturního dědictví. Tato studie si klade za cíl souhrnně představit projekt „*Kramářské písně v brněnských historických fondech*“. Obecně bylo jeho cílem přispět k uchování, evidenci, zpřístupnění a prezentaci kramářských písní. Předmětem výzkumu byly kramářské písně z období 17. až 19. století z historického fondu Moravské zemské knihovny v Brně, brněnské sbírky Etnologického ústavu Akademie věd České republiky, v. v. i., a sbírky Etnografického oddělení Moravského zemského muzea. K hlavním aplikovaným výsledkům projektu patřily certifikovaná metodika tvorby bibliografických záznamů, specializovaná interaktivní mapa, která představuje regionálně geografický původ sbírky. Kromě toho byly uspořádány dvě tematické výstavy, k nimž jsou k dispozici katalogy, publikovány monografie a zorganizovány mezinárodní konference a workshop. Tato jednání a publikace zdůraznily z mezioborové perspektivy nadregionální význam studované kolekce kramářských písní.

Klíčová slova: Kramářské písně, kulturní dědictví, mezioborový výzkum, výsledky projektu

Kramářské písně představují jedinečný typ památek kulturního dědictví a zajímavý druh tištěného dokumentu. K jejich charakteristickým znakům patří zejména publikační forma – většinou rozsahem drobné několikastránkové sešitky malých formátů s jednou nebo několika písněmi, vytištěné nejlevnějším způsobem na nekvalitním papíře. Jsou zpravidla doplněny jednoduchou výzdobou (dřevorezem) a někdy také slovní informací o melodii (nápěvovým odkazem). Dalším charakteristickým prvkem je jejich anonymita ve smyslu autorském a také vydavatelském. Českou kramářskou píseň lze datovat přibližně od poloviny 17. století do konce 19. století. Producenty kramářských písní byly převážně menší městské tiskárny. Tyto drobné sešitky byly prodávány na poutích, trzích, jarmarcích, přímo na ulicích, potulnými distributory – zpěváky. Obsahem kramářských písní byly nejen náboženské motivy nebo morální ponaučení, ale také milostné příběhy, sociální a politická témata, legendy, historické události. Kramářské písně jsou obvykle začleňovány do širšího kontextu levné a snadno dostupné produkce šířené podobným způsobem, pro kterou se používá souborné označení kramářské tisky. Jedná se o různorodou skupinu tiskovin, do níž lze přiřadit i drobné prozaické tisky, modlitby, svaté obrázky, odpustkové lístky, pověrečné tisky, domovní znamení.¹

Z hlediska literárního vývoje mají kramářské písně zvláštní postavení. Jsou považovány za součást lidové kultury, jelikož se šířily především mezi obyčejnými lidmi a odrážely jejich zájmy, starosti a radosti. Tyto texty často představovaly jednu z mála forem literatury, která byla dostupná širokým vrstvám populace. Kramářské písně měly významnou roli nejen v kulturním, ale i v sociálním a historickém kontextu. Prostřednictvím své oblíbenosti a širokého rozšíření pomáhaly uchovávat a šířit jazyk, tradice a kulturní hodnoty. Výzkumem kramářských písní se otevírají zajímavé pohledy na život a myšlení lidí v minulých stoletích. Kramářské písně se zejména v posledním desetiletí stávají předmětem zájmu nejen akademického bádání historiků a folkloristů. Různé instituce zprostředkovávají tuto minulost, tradice a kulturní dědictví prostřednictvím výstav, vzdělávacích programů, přednášek a různých kulturních akcí široké veřejnosti. Můžeme zaznamenat zvýšené úsilí o zpřístupnění a digitalizaci sbírek i prostřednictvím vědeckých výzkumných programů, které umožňují odbornému i širšímu publiku objevovat a studovat kramářské písně z různých pohledů.

Jedním z těchto programů byl pětiletý projekt *„Kramářské písně v brněnských historických fondech“* (DG18P02OVV021), financovaný grantem Ministerstva kultury ČR v rámci Programu NAKI II na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity.² Hlavním cílem projektu bylo uchování, odborná evidence, prezentace a zpřístupnění kramářských písní jako důležitých artefaktů české lidové kultury od raného novověku do počátku 20. století. Projekt představoval unikátní spojení akademického výzkumu a praktické aplikace v oblasti kulturního dědictví.

¹ KOSEK, Pavel, Hana BOČKOVÁ, Martin DROZDA, Jiří DUFKA, Věra FROLCOVÁ et al. a Hana GLOMBOVÁ, eds. *Do Brna široká cesta: kramářské písně se světskou tematikou katalog k výstavě: Moravské zemské muzeum, 4. září 2020 – 7. března 2021*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2020, s. 9-12.

² Více informací na webové stránce projektu: *Kramářské písně v brněnských historických fondech* [online]. [cit. 2024-05-10]. Dostupné z: <https://www.phil.muni.cz/kramarskepiske>

Do projektu byly zapojeny čtyři instituce. Hlavním řešitelem byla Masarykova univerzita (MU), partnerny Moravská zemská knihovna v Brně (MZK), Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., (EÚ AV ČR) a Moravské zemské muzeum (MZM). Projekt se zaměřil na kramářské písně z období 17. až 19. století z brněnského fondu EÚ AV ČR, etnografického fondu MZM a historického fondu MZK.

Výzkum byl prováděn komplexně a interdisciplinárně, pokryl literární, jazykovou, hudební a vizuální stránku kramářských písní, stejně jako jejich recepci, materialitu a umožnil hlubší porozumění historickému a sociálnímu významu kramářských písní v kulturním kontextu. Projekt spojil odborníky z různých oborů (filologie, etnologie, muzikologie, knihovědy, muzeologie) a umožnil komplexní zkoumání kramářských písní z různých úhlů pohledu. Projekt byl rozdělen do několika fází. První heuristická a analytická fáze byla klíčová pro identifikaci a popis fondů kramářských písní. Zahřnovala sběr dat a katalogizaci a položila základ pro základní výzkum. Během druhé syntetické fáze byla shromážděná data analyzována, integrována do aplikovaných výstupů a výsledky výzkumu představeny veřejnosti. Projekt vyprodukoval řadu různých aplikovaných výstupů i odborných monografií, které dokumentují a analyzují kramářské písně. Jeho výsledky umožňují lepší přístup k těmto historickým dokumentům, zvyšují povědomí o kramářských písních mezi širokou veřejností a poskytují cenné zdroje pro další výzkum.

K problematice kramářských písní byly na Filozofické fakultě MU v Brně uspořádány mezinárodní konference „*Proměny české kramářské písně – media, tradice, kontexty / Transformations of Czech ‘kramářské písně’ (Broadside Ballads) – media, traditions, contexts*“ (Brno, 11. – 13. září 2019) a workshop „*Czech broadside ballads in the international context*“ (Brno, 8. – 10. září 2022). Obě akce poskytly platformu pro prezentaci výsledků projektu, výměnu názorů mezi odborníky z různých disciplín a diskusi o budoucím směřování výzkumu kramářských písní. Nejzajímavější přednesené příspěvky spolu s odbornými studiemi byly publikovány v kolektivní monografii *Czech Broadside Ballads as Text, Art, and Song in Popular Culture, c. 1600 – 1900*.³ Další různé přednášky a webináře českých i zahraničních odborníků k problematice kramářských tisků je možné dohledat na hlavní webové stránce projektu.

Klíčovým výstupem v oblasti katalogizace bylo vytvoření metodiky pro tvorbu bibliografických záznamů kramářských písní, která je navržena tak, aby podchycovala důležité charakteristické prvky této kramářské produkce.⁴ Certifikovaná metodika obsahuje: slovníček, stručný přehled polí MARC 21 s dílčími příklady, standardy, literaturu, elektronické zdroje, příklady celých exemplářových záznamů kramářských písní, ukázky předdefinovaných šablon MZK. Metodika byla vypracována v nejrozšířenějším knihovníckém formátu MARC 21, podle pravidel RDA a doporučení ISBS(A) pro prvotisky a staré tisky a je určena pro různé instituce, spravující sbírky kramářských písní.

³ HANZELKOVÁ, Marie, Patricia FUMERTON a Pavel KOSEK, eds. *Czech broadside ballads as text, art, and song in popular culture, ca. 1600 – 1900*. Amsterdam: Amsterdam University Press, [2022].

⁴ MACHOVÁ, Jitka. *Katalogizace kramářských písní podle RDA/MARC 21: Metodika a příklady*. Moravská zemská knihovna 2021 [online]. [cit. 2024-05-10]. Dostupné z: <http://www.nusl.cz/ntk/nusl-501605>

Významným aplikovaným výstupem byla i veřejně přístupná specializovaná mapa představující regionálně-geografický původ sbírky MZK.⁵ Jedná se o interaktivní mapové zpřístupnění, které umožňuje geografické rozložení míst tisku kramářských písní v čase podle různě nastavených kritérií, např. incipitu, nápěvu, místa vydání, tiskaře, ilustrace, tématu obsahu atd. Mapa umožňuje i znázornění poměru datovaných i nedatovaných tisků.

V průběhu projektu byly realizovány dvě výstavy. První byla výstava „*Do Brna široká cesta. Kramářské písně se světskou tematikou*“ (MZM, Dietrichsteinský palác, 4. 9. 2020 – 7. 3. 2021). Představila kramářské tisky z několika úhlů pohledu – historického, jejich fyzického vzniku, rozšíření, způsobu jejich předávání a přebírání širokými společenskými vrstvami, percepce a zachycení historických událostí i jejich prolínání do současnosti. Vznikla i putovní verze na 17 roll-up bannerech, která byla bezplatně zapůjčena různě po České republice. Na stránkách projektu nebo MZM byla k dispozici videoprohlídka.

Druhá výstava „*Dvanácte vrchů ten strom má. Kramářské a poutní tisky s náboženskou tematikou*“ se uskutečnila v nově zrekonstruovaných prostorách kaple (MZM, Palác šlechtičen, 12. 5. 2022 – 13. 11. 2022). Výstava představuje na pozadí křesťanského liturgického roku známé i méně známé svaté a svátky, jejich reflexi v kramářských písních a lidové kultuře. Putovní výstava na 12 roll-up bannerech a videoprohlídky byly opět k dispozici.

Výstavy byly doplněny tištěnými katalogy, které se skládají ze dvou částí.⁶ První je odborná část, druhá detailně představuje vybrané exponáty z výstavy obrazem i textově. Elektronická verze katalogů je k dispozici na stránkách projektu v české i anglické verzi.

Výsledky základního mezioborového výzkumu umožnily prezentovat kramářské písně komplexně s důrazem na jejich textovou, hudební a také vizuální stránku. Připravené kolektivní monografie a odborné publikace se zabývají různými aspekty kramářské produkce.

V roce 2021 vyšel *Katalog kramářských tisků brněnského pracoviště Etnologického ústavu AV ČR*, který poprvé zpřístupňuje brněnskou sbírku EÚ AV ČR.⁷ Odborný katalog obsahuje 1 257 bibliografických záznamů, uspořádaných podle názvů jednotlivých písní. Katalog doplňuje rozsáhlý aparát rejstříků (ikonografický, nápěvů, tematický, lokalit sběrů, sběratelů, textových incipitů notovaných záznamů, zpěváků a dalších) a obrazová příloha.

⁵ *Kramářské písně* [online]. [cit. 2024-05-10]. Dostupné z: <https://kramarsketisky.mzk.cz/>

⁶ KOSEK, odk. 1; BOČKOVÁ, Hana, Daniel DRÁPALA, Martin DROZDA, Jiří DUFKA, Věra FROLCOVÁ, et al. a Michaela BOHÁČOVÁ, eds. *Dvanácte vrchů ten strom má: kramářské a poutní tisky s náboženskou tematikou katalog k výstavě*. Moravské zemské muzeum, 13. května 2022 – 13. listopadu 2022. Brno: Moravské zemské muzeum, 2022.

⁷ HOLUBOVÁ, Markéta. *Katalog kramářských tisků brněnského pracoviště Etnologického ústavu AV ČR*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2021.

Odborná monografie *Má svou známou notu. Kramářské písně v ústní tradici Moravy a Slezska* prezentuje českou kramářskou píseň jako fenomén ústní kultury a fenomén knih-tisku.⁸ Přináší genezi 36 jedinečných hudebních a literárních dokladů kramářských písní, které pocházejí z dokumentačních sbírek brněnského pracoviště EÚ AV ČR, jak je podle podání lidových pěvců zapsali František Lýsek a Jan Poláček ve 20. století. Každá píseň je prezentována ve verzi zaznamenané z ústního podání i kramářského tisku. Obsahuje podrobný komentář reflektující historii dané písně z pohledu etnomuzikologického, muzikologického, etnologického, literárněhistorického a jazykovědného. Kniha obsahuje srovnávací notované záznamy, obrazovou přílohu a rejstříky.

Kolektivní monografie *Kramářské písně tisky. Kapitoly k materiálovým aspektům* je zaměřena na různé aspekty fyzického vzniku a uchování tištěných kramářských písní.⁹ Vychází z kramářské produkce 4 míst tisku (tiskáren z Olomouce, Litomyšle, Chrudimi, Jihlavy), a to od 40. let 17. stol. do 60. let 19. stol. Obsahuje specializované studie věnované dějinám konkrétních tiskařských dílen, papíru analyzovaných kramářských tisků, jejich formátu, použitým písmovým sadám, vizuální stránce (zejména dřevořezům), prapopisné stránce, fingoaným impresům a konečně také recepce a uchování kramářských tisků ve formě špalíčků.

Alespoň stručně se zmíním o evidenci a uchování kramářských písní v brněnských historických fondech. MZM má ve své sbírce 2 050 samostatných kramářských písní a 67 špalíčků¹⁰ (obsahujících 1 403 samostatných tisků). V rámci projektu byla nově u všech špalíčků evidována každá píseň jako samostatné inventární číslo. Muzejní evidence je vedena v systému Demus. Také v rámci projektu bylo digitalizováno celkem 3 300 inventárních čísel kramářských písní.

V MZK se nám podařilo díky projektu dokončit katalogizaci celé sbírky kramářských písní. MZK dnes uchovává druhou největší sbírku kramářských písní v České republice. Její historický fond obsahuje více než 820 špalíčků a spolu s jednotlivými nevyvázanými tisky eviduje ve své databázi necelých 45 000 exemplářových záznamů. Všechny jsou zpracovány v různých stupních elektronické evidence (na úrovni minimálního záznamu přepisem katalogizačního lístku metodou retrokonverze nebo úplného záznamu vzniklých přímo katalogizací s dokumentem v ruce). Badatelé mají možnost vyhledávat v elektronických katalozích MZK prostřednictvím fulltextového vyhledávání v záznamu prostřednictvím databáze Vufind,¹¹ nebo využitím různých rejstříků (podle názvů, tiskařů, incipitů, nápěvů, klíčových slov, ilustrací atd.) databáze Aleph.¹² Pro potřeby projektu či na objednávku badatelů byly řádově stovky titulů plně digitalizovány

⁸ FROLCOVÁ, Věra, Pavel KOSEK, Hana BOČKOVÁ, Markéta HOLUBOVÁ a Tomáš SLAVICKÝ. *Má svou známou notu: kramářské písně v ústní tradici Moravy a Slezska*. Brno: Host, 2022.

⁹ DUFKA, Jiří, ed. *Kramářské písně tisky: kapitoly k materiálovým aspektům*. V Brně: Moravská zemská knihovna, 2022.

¹⁰ Špalíčky jsou podomácku vyvázané knížky kramářských písní, modliteb a dalších drobných tisků.

¹¹ *Katalog VuFind* [online]. [cit. 2024-05-10]. Dostupné z: <https://vufind.mzk.cz/>

¹² *Aleph* [online]. [cit. 2024-05-10]. Dostupné z: <https://aleph.mzk.cz/F?RN=797976455>

a jsou k dispozici v Digitální knihovně MZK.¹³ Exemplářové záznamy kramářských tisků z historického fondu MZK jsou od roku 2023 rovněž součástí Digitální knihovny kramářských tisků Národního muzeu – Špalíčku.¹⁴

Celkově projekt „*Kramářské písně v brněnských historických fondech*“ přispěl k uchování a prezentaci jedinečného segmentu českého kulturního dědictví a poskytl cenné zdroje a metody pro jeho další výzkum a využití v širším kulturně-historickém kontextu. Fenomén české kramářské písně se podařilo začlenit do širšího mezinárodního vědeckého povědomí jako specifické památky reflektující populární kulturu na přelomu raného novověku a moderní doby.

Přestože již projekt v prosinci roku 2022 skončil, kramářské písně zůstávají v popředí vědeckého zájmu zúčastněných institucí. V MZM v roce 2023 vyšel první díl monografie *Tato knížka byla nejmilejší zábavou ... Špalíčky kramářských tisků z etnografické podsbírky Moravského zemského muzea*.¹⁵ Katalog obsahuje incipity začínající na písmena A-O a je odborně zaměřen především na akviziční údaje, tedy informace o původních a předešlých majitelích jednotlivých špalíčků. Druhý díl má předpokládaný rok vydání 2026.

Také MZK se v rámci svého institucionálního výzkumu v oblasti písemné kultury neelitních vrstev obyvatelstva soustředila na výzkum kramářských tisků, zejména problematiku výzdoby (dřevořezů) kramářských písní a fingovaných impres jednotlivých tiskařských dílen.¹⁶ V návaznosti na dřívější výzkumy se nyní zaměřujeme v rámci dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace (DKRVO 2024 – 2028) na analýzu a kontextualizaci kramářské produkce a jejich specifik zejména na Moravě. Plánovanými výstupy jsou především odborné studie a monografie. Na podzim roku 2024 bude připravena výstava „*Mezi kouzly, vírou a pověrou. Magie v textu moravského venkova*“, ke které bude vydán doprovodný katalog.¹⁷

Vzhledem k rozsahu sbírky kramářských písní v MZK a personálnímu zajištění oddělení jsou, bohužel, jakékoliv další potřebné činnosti (např. konzervování a restaurování sbírky, digitalizace, rozšíření exemplářových záznamů, opravy a harmonizace přístupových rejstříků, předmětový heslář atd.) bez zajištění dalšími projekty realizovatelné pouze v omezeném rozsahu.

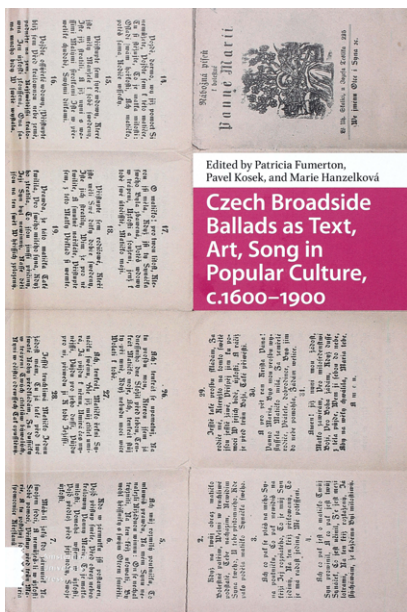
¹³ *Digitální knihovna MZK* [online]. [cit. 2024-05-10]. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk>

¹⁴ *Špalíček – Digitální knihovna kramářských tisků* [online]. [cit. 2024-05-10]. Dostupné z: <https://www.spalicek.net/?q=user>

¹⁵ POLÁKOVÁ, Jana. *Tato knížka byla nejmilejší zábavou...: špalíčky kramářských tisků z etnografické podsbírky Moravského zemského muzea*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2023.

¹⁶ Výběr studií: DROZDA, Martin. Chrudimské kramářské tisky s fingovaným impresem. In: *Knihy a dějiny*. 2022, roč. 29, č. 1-2, s. 137-158; DROZDA, Martin. Skalické kramářské tisky ve fondu Moravské zemské knihovny v Brně. In: *Knihy 2023: zborník o problémoch a dejinách knižnej kultúry*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2023, s. 259-270; DROZDA, Martin. Znojmo chapbooks with false imprints and tools for their detection. In: *Bohemica litteraria*. 2023, roč. 26, č. 1, s. 29-46. ISSN 1213-2144.

¹⁷ Studie vznikla na základě institucionální podpory dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace poskytované Ministerstvem kultury.

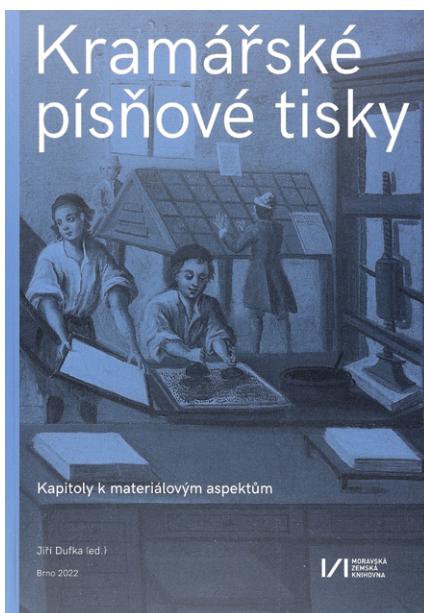
Obr. 1. Czech Broadside Ballads as Text, Art, Song in Popular Culture, c. 1600 – 1900

Obr. 2. Katalog kramářských tisků brněnského pracoviště Etnologického ústavu AV ČR

Obr. 3. Má svou známou notu. Kramářské písně v ústní tradici Moravy a Slezska

Obr. 4. Kramářské písňové tisky. Kapitoly k materiálovým aspektům

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

- Aleph [online]. [cit. 2024-05-10]. Dostupné z: <https://aleph.mzk.cz/F?RN=797976455>
- Digitální knihovna MZK [online]. [cit. 2024-05-10]. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk>
- BOČKOVÁ, Hana, Daniel DRÁPALA, Martin DROZDA, Jiří DUFKA, Věra FROLCOVÁ, et al. a Michaela BOHÁČOVÁ, eds. *Dvanácte vrchů ten strom má: kramářské a poutní tisky s náboženskou tematikou: katalog k výstavě: Moravské zemské muzeum, 13. května 2022 – 13. listopadu 2022*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2022. ISBN 978-80-7028-557-2.
- DROZDA, Martin. Chrudimské kramářské tisky s fingovaným impresem. In: *Knihy a dějiny*. 2022, roč. 29, č. 1-2, s. 137-158. ISSN 1210-8510.
- DROZDA, Martin. Skalické kramářské tisky ve fondu Moravské zemské knihovny v Brně. In: *Knihy 2023: zborník o problémoch a dejinách knižnej kultúry*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2023, s. 259-270. ISBN 978-80-8149-165-8.
- DROZDA, Martin. Znojmo chapbooks with false imprints and tools for their detection. In: *Bohemica litteraria*. 2023, roč. 26, č. 1, s. 29-46. ISSN 1213-2144.
- DUFKA, Jiří, ed. *Kramářské písňové tisky: kapitoly k materiálovým aspektům*. V Brně: Moravská zemská knihovna, 2022. ISBN 978-80-7051-328-6.
- FROLCOVÁ, Věra, Pavel KOSEK, Hana BOČKOVÁ, Markéta HOLUBOVÁ a Tomáš SLAVICKÝ. *Má svou známou notu: kramářské písně v ústní tradici Moravy a Slezska*. Brno: Host, 2022. ISBN 978-80-275-1379-6.
- HANZELKOVÁ, Marie, Patricia FUMERTON a Pavel KOSEK, eds. *Czech broadside ballads as text, art, and song in popular culture, ca. 1600 – 1900*. Amsterdam: Amsterdam University Press, [2022]. ISBN 978-94-6372-155-4.
- HOLUBOVÁ, Markéta. *Katalog kramářských tisků brněnského pracoviště Etnologického ústavu AV ČR*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2021. ISBN 978-80-88081-31-9.
- Katalog VuFind* [online]. [cit. 2024-05-10]. Dostupné z: <https://vufind.mzk.cz/>
- KOSEK, Pavel, Hana BOČKOVÁ, Martin DROZDA, Jiří DUFKA, Věra FROLCOVÁ et al. a Hana GLOMBOVÁ, eds. *Do Brna široká cesta: kramářské písně se světskou tematikou: katalog k výstavě: Moravské zemské muzeum, 4. září 2020 – 7. března 2021*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2020. ISBN 978-80-7028-532-9.
- Kramářské písně* [online]. [cit. 2024-05-10]. Dostupné z: <https://kramarsketisky.mzk.cz/>
- Kramářské písně v brněnských historických fondech* [online]. [cit. 2024-05-10]. Dostupné z: <https://www.phil.muni.cz/kramarskepisme>
- MACHOVÁ, Jitka. *Katalogizace kramářských písní podle RDA/MARC 21: Metodika a příklady*. Moravská zemská knihovna 2021 [online]. [cit. 2024-05-10]. Dostupné z: <http://www.nusl.cz/ntk/nusl-501605>

POLÁKOVÁ, Jana. *Tato knížka byla nejmilejší zábavou...: špalíčky kramářských tisků z etnografické podsbírky Moravského zemského muzea*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2023. ISBN 978-80-7028-597-8.

Špalíček – Digitální knihovna kramářských tisků [online]. [cit. 2024-05-10]. Dostupné z: <https://www.spalicek.net/?q=user>

Mgr. Jitka Machová

Moravská zemská knihovna v Brně,
Kounicova 65a, 601 87 Brno
Jitka.Machova@mzk.cz

Absolventka FF MU v Brně (vědecké informace – knihovnictví). Působí od roku 1993 na specializovaném pracovišti Odboru rukopisů a starých tisků Moravské zemské knihovny v Brně. Spolupracuje na řešení výzkumných úkolů a projektů zejména z oblasti elektronického zpracování historických knižních fondů. Publikuje práce z oboru.